

комплексної системи прищеплення методичних навичок та умінь; та особливості її застосування в умовах модернізації вищої освіти України.

Аннотація

В статті розглянуті аспекти важливості організаційно-методическої самостійності студентів кафедр військової підготовки громадянських вищих навчальних закладів, як одного з педагогічних умов застосування комплексної системи формування методических навичок та умінь а також особливості її застосування в умовах модернізації вищої освіти України.

Summary

The body of the article goes on to discuss the problem of paramount aspects of organizational and methodological independency of the Reserved Officers' Training Corps' students as one of the pedagogical stipulations in the complex system application of methodical skills fostering in the ROTC students of the higher educational establishments. Furthermore, peculiarities of the methodical skills application in terms of higher education transformation are emphasized.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, методичні навички та уміння, майбутні офіцери запасу, військова підготовка, педагогічні умови.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, методические навыки и умения, будущие офицеры запаса, военная подготовка, педагогические условия.

Key words: independent educational activities, methodical skills, would-be officers-in-the-reserve, ROTC, military training, pedagogical term.

Подано до редакції 02.03.2011.

УДК 371.124: 786.016

© 2011

Чен Дин

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Трансформативні зміни у освіті в Україні, які відбивають поширення демократичних тенденцій у суспільних відносинах, відкривають багаті можливості для творчого розвитку особистості, розкриття її освітнього потенціалу, стверджують пріоритети загальнолюдських цінностей.

У процесі становлення індивідуальності перед сучасною наукою постають проблеми подальшого удосконалення підготовки педагогічних кадрів, у тому числі для дисциплін мистецького циклу. Вирішальною особою системи освіти залишається вчитель. Від його знань, педагогічної досконалості, творчої активності, наявності необхідних умінь та навичок залежить успіх навчання та життєвих здобутків сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Фокусуючи основну увагу на процесі формування педагогічних умінь і навичок майбутнього вчителя музичного мистецтва, вважаємо за доцільне обґрунтувати обрану проблему, спираючись на фундаментальні психологічні дослідження, які лягли в основу педагогічної теорії їх формування. У навчально-виховному процесі у вищій школі, у тому числі мистецьких відділеннях, відбувається багатовекторне формування фахівця, складовою частиною якого є "повідомлення та засвоєння знань, прищеплення навичок та вмінь" [1, с. 44]. Вимоги часу передбачають високий рівень підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, що вимагає від них сходження до акмерівня досконалості та отримання індивідуально-неповторного професіоналізму. За словами Спіріна, – "Майбутні вчителі повинні добре знати природу та сутність педагогічних умінь, повинні навчитись вправно працювати" [9, с. 11]. А для цього, за умов набуття необхідних знань про відповідну діяльність, "необхідно засвоїти досвід здійснення способів діяльності власними навичками та вміннями" [4, с. 21].

Поняття "формування педагогічних умінь та навичок" є дидактичною категорією. Його сутність, механізм формування як усвідомлених дій (контрольованих та неконтрольованих), їх взаємозв'язок, місце у динамічній функціональній структурі особистості студента, можливість здійснення педагогічного впливу на відповідні процеси теоретично обґрунтовані у фундаментальних працях видатних психологів : Б. Ананьєва, Л. Виготського, О.Леонтьєва, В.Мясищева, К.Платонова, С.Рубінштейна. Шляхи формування педагогічних умінь та навичок вчителя, базуючись на теорії діяльності, відбито у психолого-педагогічній літературі, у роботах багатьох вчених (С. Архангельський, Ю. Бабанський, Ф. Гоноболін, В. Давидов, В. Кан-Калік, Н.Кузьміна, Г.Костюк, Л.Філонов, Г.Щукіна та ін.).

Сучасні автори ґрунтуються на психолого-педагогічній теорії діяльності, формування умінь та навичок, розробленої корифеями психологічної науки, збагачуючи її новими емпіричними даними, отриманими результатами власної експериментальної діяльності.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягає у розкритті психолого-педагогічної сутності процесу формування педагогічних умінь та навичок, визначенні їх взаємозв'язків для набуття необхідної фахової досконалості майбутнього вчителя музики. На шляху досягнення визначеної мети виділені наступні **завдання**:

обґрунтувати психолого-педагогічні механізми здійснення та формування необхідних умінь та навичок майбутнього вчителя музики та виділити їх співвідношення.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сутність поняття “уміння та навички” як феномена педагогічної теорії сходять до психологічної теорії діяльності, є складовою цілісної педагогічної системи. Інакше кажучи, уміння та навички є структурними компонентами: – динамічної функціональної структури діяльності (Б.Ананьєв, В.Мясищев, К.Платонов); – змісту освіти (І. Лернер); – системи педагогічних здібностей (Н. Кузьміна, В. Крутецький); – професіограми вчителя (В. Сластьонін, А. Щербаков); – структури педагогічної майстерності (Ф. Гоноболін, М. Д’яченко, Н.Тарасевич).

На думку А.Спіріна вивчення педагогічних умінь та навичок “може бути ефективним лише на основі розгляду специфічних особливостей педагогічної діяльності, в якій вони проявляються та функціонують” [9, с. 6].

Педагогічна діяльність займає взагалі головне місце у загальній структурі виховного процесу. Вона є найскладнішою зі сфер людської праці, якій притаманні постійний творчий пошук оптимальних рішень педагогічних задач, сміливий та витончений експеримент. Вища якість педагогічної праці характеризується синтезом особистісних знань, навичок й умінь [10, с. 4].

Рівень високої абстракції дозволяє визначити педагогічну діяльність як такий зв’язок, який опосередковує взаємовідносини суб’єктів виховання. На думку М. Махмутова, Л. Спіріна, взаємозв’язок суб’єктів виховання відбувається на основі “самої діяльності ..., оскільки включає взаємопереходи процесу у продукт” [6, с. 298]. Педагогічна діяльність спонукається потребою особистісних перетворень у вихованні та спрямовується на задоволення цієї потреби. З операційного боку педагогічна праця складається з окремих діяльностей, пов’язаних з виконанням циклу операцій, у результаті чого необхідні задачі можуть бути вирішені продуктивно. “Окремі діяльності ... створюють дії-навички та дії-вміння” [9, с. 21]. Спонукальними мотивами є потреби, які задовольняються у процесі педагогічної діяльності. “Таким чином, потреба стає діяльністю, а остання – умінням та звичкою” [там само, с. 26]. Грунтуючись на психологічній концепції О.Леонтьєва, можна уявити систему педагогічної діяльності як сукупність окремих діяльностей, які складаються із розумових та практичних дій.

У психологічній науці аксіоматичним є положення про інтеріоризацію зовнішньої практичної діяльності (у нашому випадку педагогічної). Доцільно пам’ятати, що “інтеріоризація визначається не просто переміщенням зовнішньої діяльності у попередній внутрішній план свідомості, а тим, що бере участь у формуванні самого цього плану” [3, с. 24]. Нові види психічної діяльності перш за все засвоюються у зовнішній, матеріальній формі, а потім перетворюються у форму внутрішньої психічної діяльності. У цьому випадку зовнішні предмети, як правило, замінюються аналогами у вигляді образів (символів, понять тощо), а практичні дії переходять у розумові операції.

Механізм педагогічної діяльності здійснюється за участю обох суб’єктів цього процесу, навчаючого та того, хто навчається. До того ж, формуючого значення набуває активність прояву суб’єкта у власній навчальній практичній діяльності. На думку Л. Спіріна, “практична перетворююча діяльність складається із низки умінь-дій, через які вона реалізується” [9, с. 39].

З точки зору психологів “уміння – окрема діяльність” (за О.Леонтьєвим), оснований на знаннях та навичках здатність людини успішно досягати поставленої мети діяльності в умовах, які змінюються (Є.Мілерян).

Навички, як вважають психологи (Л.Ітельсон, В.Давидов, К.Платонов), “дії, що автоматизуються у процесі його формування та стають операцією як компонентом більш складної навички” [8, с. 154].

У функціонуванні навичок більшого значення набуває його автоматизація, яка у значній мірі, на думку психологів, “здійснюється без участі свідомості, за якою залишається роль контролю, певної регуляції. Унаслідок повторюваного виконання дії людина працює швидше, впевненіше, з меншою напругою, вона усвідомлює мету дії, а шлях досягнення її, техніка здійснення функціонує майже автоматично” [7, с. 43]. Так, у разі необхідності оволодіти будь-яким видом музичної діяльності (навчитися співати, грати на музичному інструменті, диригувати) необхідно набути необхідної технічної вправності, оскільки саме такі навички забезпечать виконання усвідомлених завдань.

Дещо підсумовуючи викладене, можна засвідчити, що сутність навичок полягає у тому, що “фактично будь-яка дія людини частково автоматизована завдяки навичкам” [2, с. 189]. Тобто, навички “як усвідомлено автоматизована дія” вивільняє свідомість від постійного контролю над виконанням прийомів дій та ніби переміщує свідомість на цілі та умови дії. Це дає можливість доволно керувати швидкістю дій, пристосовувати їх до завдань, які постійно змінюються, а також переносити їх у нові ситуації та на нові об’єкти. Навички сприяють точному виконанню будь-якої дії. Нерідко вони формуються за бажанням людини, яка хоче удосконалити власну роботу. Психологи передбачають, що майже 90 відсотків всієї діяльності людина виконує завдяки сформованим навичкам, що і відкривають їй можливості до творчої діяльності. На думку Н.Д.Левітова, “навичка – закріплене уміння”, тобто, якщо уміння не закріплене вправами, то у навичку воно не перетвориться [5, с. 164].

Психологи поділяють навички на сенсорні, моторні, сенсорно-моторні, інтелектуальні, вольові та ін. Деякі вчені визначають навички за домінуючими психічними явищами у структурі дії (К.К. Платонов), інші поділяють їх у

залежності від змісту діяльності та відповідних до змісту діяльності потреб, які на даний момент задовольняє людина. Хоча такий розподіл вважається відносним (М.Ф. Ніколенко).

На нашу думку, більш слушні є ті висновки, у яких навички визначаються згідно тих складових, що автоматизуються (Л. Ітельсон, В. Давидов). У цьому аспекті ті навички, які називаються фаховими (музичними), наприклад, читання нотного тексту з листа, гра або спів складних звукових послідовностей, можуть бути частково автоматизовані та займати відповідне місце у діях майбутнього вчителя музики.

Формуванню умінь та навик як педагогічній проблемі приділяли багато уваги такі вчені: Ю.Бабанський, В.Беспалько, В.Давидов, Л.Ітельсон, В.Паламарчук, Л.Спірін та ін. Сутність педагогічних умінь та навичок, на думку психологів, є оволодіння складною системою піхичних та практичних дій, необхідних для адекватної регуляції діяльності тими знаннями та навичками, якими володіє певний суб'єкт. Різні вчені вважають, що педагогічні уміння, це – основна ефективна дія вчителя згідно відомої методики. Або, наявність у вчителя умінь означає, що він володіє достатньою фаховою гнучкістю для того, щоб змогти у нових обставинах її здійснювати. Інші вчені вважають, що уміння – це низка сполучених видів навичок, які свідомо реалізуються у педагогічних ситуаціях.

Таким чином, уміння – це соціально-психологічні явища, дії, які засвоюються у процесі онтогенетичного розвитку, розкривають володіння суб'єктом таких “окремих діяльностей”, за допомогою яких вирішуються конкретні практичні завдання. Ю. Бабанський визначає педагогічні уміння як “можливість виконання дій на основі отриманих знань” для вирішення поставлених завдань у відповідності з запрограмованими педагогічними умовами.

Співвідношення педагогічних умінь та навичок (за О. Абдуліною) визначається таким чином. Низка педагогічних навичок підлягають автоматизації як стереотипні дії вчителя і пов'язані зі специфічними особливостями педагогічної діяльності. Підлягають автоматизації деякі організаційні уміння, педагогічна техніка (тон, дикція, динаміка голосу тощо), міміка, манера триматися, прийоми підтримки уваги (здібність до постановки питань, прийоми використання наочності, технічних засобів навчання, робота з документами, навички спілкування тощо). Уміння та навички знаходяться у тісному взаємозв'язку, це – здатність виконувати різноманітну діяльність на основі отриманих знань, тобто, “знання у дії” (за Ю. Бабанським).

Висновки... На основі вивчення сутності умінь та навичок психолого-педагогічною наукою можна зробити висновки, що це є взаємозалежними процесами, які відбивають сформованість однієї поліструктури. Цим пояснюється і комплексне їх вивчення у психології та дидактиці, а також реалізація у педагогічній діяльності. Натомість зауважимо, що вміння як майстерність не автоматизується ніколи [за Л. Спіріним]. Це унікальна продуктивна діяльність, пов'язана з рішенням нетипових завдань. Навіть її багаторазова повторюваність не зможе стати майстерністю. Уміння такого типу (майстерність) формуються та функціонують як евристичні дії, виконуються на основі синтеза різноманітних знань та навичок. Це стосується професійно-педагогічної діяльності, умінь, за допомогою яких вирішуються складні творчі теоретичні та практичні педагогічні завдання.

Щодо творчої діяльності, то вона може стати окремою темою для майбутнього розкриття продуктивності педагогічної діяльності вчителя, тому пропонується для подальшого висвітлення.

Література

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы: учебн.-метод. пособие / С. И.Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 380 с.
2. Ительсон Л. Б. Обучение навыкам. Сущность и виды научения. Обучение умениям / Возрастная и педагогическая психология / Л. Б.Ительсон, В.В. Давыдов // Под ред. А. В. Петровского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1979. – 288 с.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В. В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1986. – 280 с.
4. Лернер И. Я. Дидактические основы метода обучения / И.Я.Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 185 с.
5. Левитов Н. Д. Детская и педагогическая психология: учебн. пособ. для ин-тов / Н. Д. Левитов. – 3-е изд. испр. и доп. – М. : Просвещение, 1964. – 478 с.
6. Махмутов М. И. Проблемное обучение : Основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1975. – 367 с.
7. Николенко Д.Ф. Умения и навыки / Психология : учебн. для пед. вузов / Д. Ф. Николенко // Под ред. Г.С. Костюка.– К.: Рад. шк., 1968.– 571с.– С. 433-452.
8. Платонов К.К. О системе психологии / К.К. Платонов. – М.: Мысль, 1972. – 216 с.
9. Спирін Л. Ф. Формирование профессионально-педагогических умений учителя-воспитателя / Л. Ф. Спирін. – Ярославль, 1976. – 82 с.
10. Щербаков А. И. Научные основы подготовки учителя биологии / Научно-педагогические основы подготовки учителя биологии / А. И. Щербаков, Н. А. Рыков. – Вып. 1. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1973. – 156 с.

Анотація

У статті розглядаються психолого-педагогічні механізми формування умінь і навичок в умовах підготовки учителя музичного мистецтва, обґрунтовується їх сутнісна взаємозалежність та підпорядкованість.

Аннотация

В статье рассматриваются психолого-педагогические механизмы формирования умений и навыков в условиях подготовки учителя музыкального искусства, обосновывается их сущностная взаимозависимость и подчиненность.

Summary

The article focuses on proving the pedagogic skills in the conditions preparatory the teacher of music art throw psychological and pedagogical mechanism of its forming, base one's arguments on facts they subordinate.

Ключові слова: педагогічні уміння та навички.

Ключевые слова: педагогические умения и навыки.

Key word: pedagogic skills.

Подано до редакції 01.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Гуральник Н.П.

УДК 37.03:371.13

© 2011

Шевченко Н.О.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах розбудови демократичного суспільства, модернізації сучасної освіти панівною стає думка, що професійно-педагогічна культура (система знань, умінь, особистісних якостей та цінностей) фахівців, які здійснюють педагогічну діяльність, не може бути нав'язаною ззовні, сформованою у результаті педагогічного впливу. Вона може бути набута лише за умови творчої, активної життєвої позиції майбутнього фахівця, постійного прояву ініціативи під час навчання, прагнення до знань та самовдосконалення, що вимагає формування творчої особистості студента під час отримання ним вищої освіти.

Аналіз практики підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) переконує в недостатній ефективності традиційного типу навчання щодо формування творчої особистості майбутнього фахівця через притаманний йому інформаційно-догматичний метод організації викладання, недостатній зв'язок між змістом освіти та життям і культурою народу.

Суперечності між вимогами, що постають перед фахівцями в умовах відродження національної культури, та рівнем їх готовності до професійної педагогічної діяльності, між потребою особистості у творчому розвитку та можливостями освіти задовольнити цю потребу, вимагають утвердження нових підходів до організації навчально-виховного процесу в педагогічних ВНЗ для розв'язання проблеми стимулювання творчого розвитку студентів, зокрема майбутніх вихователів дошкільного закладу, під час їхньої професійної підготовки. Виходячи з цього, особливо важливим стає пошук шляхів активізації життєвої позиції майбутніх педагогів, стимулювання розвитку їх творчої особистості, одним з яких виступає залучення студентів до цінностей національної культури.

Засвоєння майбутніми педагогами національних цінностей, традицій, здобутків рідного народу стає тим більш актуальним, оскільки без цього неможливим є формування особистості вихователя, здатної до споживання та перетворення культури, створення і передавання дітям суспільного досвіду, знань та вмінь, формування у вихованців творчого підходу до дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблеми розвитку та формування творчої ініціативної особистості педагога, активізації пізнавальної діяльності людини у процесі навчання у своїх дослідженнях розглядали В.Андрєєв, С.Головань, Н.Дидусь, І.Зязюн, С.Кашин, С.Кушнірук, Т.Лазарева, В.Лозова, Н.Литвиненко, С.Марченко, Р.Олійник, В.Рибалко, С.Сисоєва, В.Тюріна та ін.

Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських учених-психологів М.Боришевського, Г.Ващенко, Д.Донцова, О.Кульчицького, Ю.Липи, В.Москальця, Ю.Римаренка, І.Сікорського, Б.Цимбалюка, Д.Чижевського, М.Шлемкевича, В.Яніва, Я.Яреми та ін.

Дослідженню значення національних цінностей у навчально-виховному процесі присвятили праці такі вчені: Ю.Бєлова, Н.Боаги, О.Вишневський, Л.Габдулліна, В.Довбишенко, П.Дроб'язко, Р.Захарченко, П.Ігнатенко, В.Каюков, В.Кузь, І.Лебідь, І.Мартинюк, Ю.Руденко, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Б.Ступарик, Є.Сявакко, Д.Тхоржевський та ін. Доробок вчених переконує, що народні звичаї та традиції, художні форми національної культури, як носії національних цінностей, містять у собі величезний виховний потенціал, який значно посилюється завдяки використанню у процесі навчання майбутніх педагогів народних традиційних ремесел, застосування методів активізації учасників навчально-виховного процесу засобами народного мистецтва [1, с. 3-4].